

Indrullerede søfolk

Af Birte Hjorth

Amager skulle gennem 1600-tallet stille 40 bådsmænd til orlogsflåden, når der var behov for det.

I februar 1698 var der således udtaget 40 mand, som var beordret til at møde i Hollænderbyen (dvs. Store Magleby), hvor de var blevet optegnet og mønstret. Amagerne måtte herefter give dem kostpenge, mens de ventede på ordre til at møde på Holmen.

Tre måneder senere klagede man over, at man stadig skulle brødføde disse 40 uvirksomme bådsmænd, og spurgte om man måtte give dem fri mod at love at skaffe det samme antal i løbet af tre uger, hvis der blev brug for det.

Men da krigen kom i foråret 1700, har de 40 bådsmænd været parate. Der blev hårdt brug for dem.

Hvad var søindrulleringen?

Danmark var sluppet heldigt ud af den korte krig i 1700, men man måtte erkende, at der havde været store mangler på det forsvarsmæssige område.

I de følgende år blev militære anlæg omkring København forbedret. Endvidere oprettedes i 1701 landmilitsen, der var en stående hær af indkaldte, værnepligtige bønderkarle til delvis afløsning af den hvervede hær, der var dyr i drift. Disse soldaters uddannelse foregik ved et par timers eksercits hver søndag eftermiddag ved den stedlige kirke.

Dette tiltag fik imidlertid ingen betydning for den del af Københavns amts bønder, der var bosat på Amager – kun for dem på Sjællandssiden.

Derimod kom der i december 1704 en forordning om søindrulleringen i Danmark, som fik overordentlig stor betydning for især befolkningen i Dragør. Den gik i korte træk ud på, at hvis den del af befolkningen, der boede ved kysterne ville lade sig indskrive i rullen og dermed forpligte sig til at gøre tjeneste på orlogsflåden, når tiderne gjorde det nødvendigt, ville kongen til gengæld yde dem en række privilegier.

Det lød jo meget smukt og tillokkende, men det viste sig at være det, man kalder frivillig tvang, for herefter måtte ingen mand ernære sig ved søfart eller fiskeri uden at stå i sørullen, og der indførtes af den grund et omfattende kontrolsystem med de søfarende, så ingen kunne undvige ved at begive sig ud af landet.

De privilegier, der blev lovet til gengæld, var, at den enkelte fik fritagelse for en række personlige skatter, fritagelse for enhver form for landkrigstjeneste samt tilladelse til at ernære sig med et eller andet håndværk, som det nu bedst kunne falde.

Dette sidste forhold fik i de følgende århundreder stor betydning for Dragør, idet de søfarendes hustruer udnyttede denne tilladelse til at oparbejde en hel hjemme-væveindustri. I hvert eneste hus i Dragør har der efterhånden stået mindst én væv, hvor flittige sømandskoner og -døtre fremstillede lærreder, som de afsatte inde i hovedstaden til stor irritation for Københavns væverlav.

Indrulleringen begynder

Det var i begyndelsen af marts 1705, at denne forordning skulle iværksættes, og man begyndte i Dragør. Her mødte indrulleringschefen *H. C. Eller* frem i følgeskab med amtmand *Juel* og schoutbynacht *Raben* fra admiraltetet for at indtegne de søfarende på Amager, som da var til stede.

Her blev oplæst for de fremmødte ”allerhøjest bemeldte Hans Majestæts forordning af 16. december 1704, dens klare mening udtrykt, hvad de ej kunne begribe - -”. Ingen skulle altså kunne sige bagefter, at de havde skrevet under uden at have kendt betingelserne.

To dage varede det, men så var der også indtegnet 95 personer. Senere kom der yderligere 30 personer til, altså i alt 125 mand, og heraf var de 104 bosat i Dragør, mens de øvrige var fra landsbyerne i Tårnby sogn.

Disse indrullerede søfolk var i alderen 16-50 år, og de fik udstedt et certifikat plus patent. De ”aldrende og gebræklige” samt skipperne skulle indføres i en ”apartebog”. Fortegnelsen over denne sidste gruppe er

ikke bevaret, så vi ved ikke, hvor mange der var af dem i Dragør i 1705.

Efter at man var færdig med at indrullere søfarende i Dragør, flyttede man til København, hvor indrulleringen foregik i skipperlavets hus indtil 4. april. Herefter gik turen til Helsingør og de andre sjællandske købstæder.

Til sammenligning kan anføres: I Helsingør blev 186 søfarende indtegnet, og heri må være indbefattet folk fra de omliggende fiskerlejer. I Frederikssund blev 1 sømand indtegnet, 4 i Holbæk, 4 i Roskilde, 15 i Kalundborg, 26 i Korsør og 24 i Køge.

Sammenlignes disse tal med tallene fra Dragør, fortæller det lidt om, hvilket format byen havde på det maritime område allerede på dette tidspunkt.

Store Nordiske Krig

Denne krig kostede tusinder af søfolk livet. Der var ikke så mange, der omkom under direkte krigshandlinger – de fleste døde af sygdom, de pådrog sig under de elendige forhold, der herskede om bord på flådens skibe.

Desværre er søetatens protokoller og dokumenter fra denne periode fattige på navne over disse mennesker, især hvad angår matroserne. Der er bogstavelig talt intet bevaret, så det er så godt som umuligt at følge enkelte personers skæbne.

Det har derfor været vanskeligt at finde ud af, hvad krigen har kostet af menneskeliv for dragørernes vedkommende. Der er dog personer, som man savner – mennesker i deres aktive alder, hvis hustruer lige pludselig atter giftede sig.

Det kan kun være, fordi de på en eller anden måde er omkommet til søs og højst sandsynlig til orlogs, d.v.s. at de er kastet i havet eller anonymt gravet ned på en strandbred eller i et hjørne af en fremmed kirkegård.

Ny krigsfare

I begyndelsen af 1720'erne var der frygt for, at en ny storkrig skulle bryde ud.

Fjenden var denne gang det mægtige Rusland med zar Peter den Store. Problemet drejede sig om hans svigersøn, hertugen af Gottorp, og dennes krav i Holsten. Frygten for et eventuelt russisk angreb lå som et konstant tryk og nødvendiggjorde til stadighed militære beredskaber.

I 1723 blev man således nervøs i København, da en russisk flåde viste sig i Sundet med den holstenske hertug om bord.

I 1726 udrustede Rusland en flåde på 40 linieskibe og fregatter samt 200 galejer med en hær på 24.000 mand. Den danske flåde fik assistance af en større engelsk flåde, og tilsammen forhindrede de den russiske flåde i at løbe ud, idet de blokerede for den i den finske bugt.

I 1727 var krigsfaren imidlertid drevet over. Det har ikke været muligt at finde konkrete oplysninger om Dragør-søfolk har været indkaldt i forbindelse med disse begivenheder. Men der har i hvert fald været livlig aktivitet omkring sø-sessioner, indrullinger og optegnelser over fartøjer og mandskaber.

Sessionerne 1725 og 1726

Der var session i Dragør den 9. marts 1725.

Alt mandkøn fra 14 år og derover skulle give møde. Det var admiral *Trojel*, der indkaldte og forestod sessionerne i Dragør.

Amtmand *Seidelin* mødte også op i den anledning. Han bad sin amtsforvalter om at sørge for en ”chaise med fire hestes forspand”, så han kunne møde standsmæssigt frem i Dragør.

Ved disse sessioner fik de indrullerede udbetalt, hvad de kunne tilkomme fra det foregående års tjenester.

I januar 1726 skulle der nok også have været session i Dragør, men Trojel kunne åbenbart ikke komme. De indrullerede skulle imidlertid have deres hyre, hvis udbetaling admiralen var ansvarlig for. De fik derfor besked om, at de kunne få deres penge udbetalt ved at møde frem med deres indrulleringssedler i skipperlavets hus i Lille Kongensgade inde i

København den førstkommende onsdag (19/1) morgen kl. 8 præcis.

Det lyder temmelig barsk i nutidige ører at skulle tage fra Dragør en kold januarnat for at vandre ind og være fremme i København kl. 8, men måske har nogle af dem kunnet få kørelejlighed på amagerhollændernes torvevogne, der skulle samme vej, for onsdag var jo torvedag.

I maj 1726 blev amtsforvalteren beordret til Dragør for at fremskaffe ”tilforladelige lister over de til søs indrullerede”.

Han fik også tilsendt en plakat fra admiralitetet til ophængning på kroen angående indrulleringen. Fra dette tiltag findes en liste over 139 Dragør-søfolk med angivelse af deres charge: Dreng, matros eller styrmand/skipper.

Dette skete, samtidig med at hele søindrulleringsordningen i Danmark blev ophævet ved en forordning af 25. maj 1726. En ny ledelse af admiralitetet mente nemlig – på trods af den overhængende krigsfare – at denne ordning var uhensigtsmæssig med hensyn til at skaffe mandskab til flådens udrustning.

I stedet for at binde de søfarende til fædrelandet, bevirkede den, at de rømmede til udlandet. Herefter skulle flåden bemannes med et fast mandskab suppleret med hvervede folk.

Dragørerne var herefter fri for at møde op til den årlige session og fri for med mellemrum at skulle tage et sommertogt på et af orlogsflådens skibe. Men det bevirkede så også, at de ikke mere havde denne fortjeneste. Det viste sig imidlertid at være en dårlig ide at ophæve søindrulleringsordningen, og i 1739 blev den indført igen.

Ny søindrullering

I 1726 var søindrulleringen som sagt blevet ophævet, og de få orlogsskibe, der udrustedes årligt, blev betjent af Holmens faste mandskab.

Men fra admiralitetets og ikke mindst Christian 6.'s

side var man opmærksom på, at skulle der opstå en faretruende situation, og hele flåden derfor skulle udrustes, kunne det blive meget vanskeligt at skaffe de nødvendige søfolk.

I 1739 genindførtes derfor søindrulleringen efter hovedsagelig de samme principper som bestemmelsen fra 1704.

Landets kystområder blev inddelt i *sølimiter*, hvor beboerne skulle, hvis de ville ernære sig af søfart, lade sig indskrive i sørullen og dermed forpligte sig til at gøre tjeneste på orlogsflåden, når der var brug for det.

De blev til gengæld lovet fritagelse for en række personlige skatter og tilladelse til at ernære sig med et eller andet håndværk. For således at stå til rådighed for marinen modtog de årligt 1, 2 eller 3 rigsdaler, eftersom de var søvante, halvbefarne eller helbefarne matroser. Det var de tre laveste grader, som søfolkene var inddelt efter.

Når de var udskrevne til flåden, var lønnen henholdsvis 2½, 3½ og 5 rigsdaler om måneden. I den periode, hvor de var tilsagt og derfor ikke måtte tage hyre, fik de halv gage.

Rundt om i landet skulle nogle søofficerer, kaldet mønsterskrivere, udfærdige ruller, dvs. fortegninger, lister, protokoller over søfolkene, samt hvad der kunne være af til- og afgang fra disse.

Desuden skulle enhver skipper herefter, inden han begav sig ud på en sejlads, fremlægge en fortegnelse over hele sit ombordværende mandskab. Hver enkelt person skulle angives med navn og under hvilket distrikt og rullenummer, han var indrullet, og den stedlige tolder skulle kontrollere disse oplysningers rigtighed. Det siger sig selv, at det herefter var strengt forbudt for en skipper at anvende mandskab, som ikke var indrullet.

De årlige sessioner begyndte således igen. Det var altid i den hårdeste vintertid, at de blev afholdt, for da var hovedparten af søfolkene hjemme. For Amagers vedkommende foregik de altid i Dragør.

Sessionen 1740

Fredag den 9. december 1740 skrev amtmanden til præsterne på Amager og pålagde dem førstkommende søndag at indkalde alle søfolk til indrulling ved en session, som skulle finde sted den 15. december kl. 8 om morgenen hos kromand Lassen på havnen.

Alle, der på nogen måde ernærede sig af søen, havde pligt til at indfinde sig. Endvidere fik præsterne til opgave inden sessionen at udfærdige mandtaller over alle de søfolk, som de havde kendskab til i deres menighed, således at myndighederne havde styr på, at ingen snød for at blive indrullet.

Det blev for Dragørs vedkommende til en fortegnelse på over 335 mandlige personer, idet man optegnede alle over 12 år. Disse personer er blevet opført i rækkefølge efter deres bopæl – altså gade op og gade ned. Man får således her en fortegnelse over beboerne i næsten alle huse i Dragør – lige bortset fra huse, der kun blev beboet af enker med eventuelle døtre eller mindreårige børn.

Man finder både håndværkere og gamle mænd på denne liste. De to præster anførte endvidere 8-9 personer fra Store Magleby, som ernærede sig af søfart. Desuden vedlagde de en fortegnelse over 12 unge søfolk, som ikke havde været hjemme i lang tid. Om et par stykker oplystes det, at de havde været i Holland i flere år.

Man finder både håndværkere og gamle mænd på denne liste. At der er opført så stort et antal personer, skal nok ses i lyset af, at man for at deltage i bjergningsassistancer, hvilket så godt som hele byens mandlige befolkning gjorde, har skullet stå i sørullen, hvorfor kravet om at ernære sig af søfart skal opfattes yderst bredt.

Hovedrulle og Aparterulle

Ved sessionen blev søfolkene indskrevet i en af de to søruller.

Der var en ”hovedrulle” for de søfolk, der sejlede som matroser, og så var der en ”aparterulle” for alle de andre.

Det var kun søfolkene fra hovedrullen, der blev indkaldt – eller udskrevet/udkommanderet – til at gøre tjeneste på orlogsflåden.

Antallet af udskrevne matroser fra hovedrullen varierede fra år til år, afhængig af hvor mange orlogsskibe, marinen skulle udruste det pågældende år.

I fredstid var det få, men i perioder med frygt for krig var det mange. De, der vedblev med at sejle som matroser, blev stående i hovedrullen, indtil de blev slettet på grund af alderdom, eller fordi de havde fået sig en eller anden legemlig skavank, som gjorde dem uegnede til det hårde arbejde på flådens skibe.

Hvis et ungt menneske havde bestået en styrmandseksamen, gik han ved den følgende session ud af hovedrullen og over i aparterullen. I denne rulle var optegnet alle skippere, lodser og styrmænd samt matroser, der var gamle eller havde en skavank.

I aparterullen blev også de helt unge – drenge fra 12-13 år – indtegnet. Ved 17-18 års alderen overgik de til hovedrullen og kunne dermed udskrives til flåden.

I aparterullen kan man finde en del oplysninger om søfolk. Udover navn og maritimt erhverv optegnes vedkommendes fødested, bopæl, alder og ægteskabelige stilling.

For skippernes vedkommende er ofte optegnet navn, type og læstetal på deres fartøjer. For styrmændenes vedkommende er der som regel dato for deres eksamen. For matroserne oplyses, hvorfor de er overført til aparterullen – d.v.s. hvad det eventuelt var for en skavank, der havde forårsaget, at de var blevet slettet af hovedrullen.

I tilgift får man også oplyst lidt om søfolkens udseende, f.eks. ”mådelig af vækst med mørkt krøllet hår” eller ”liden, rundladden ansigt med hvidt slet (glat) hår”. Ofte kan man næsten se dem for sig.

Disse folk i aparterullen blev ikke udskrevet til orlogsflåden. Det meste af 1700-tallet var jo én lang fredsperiode, men var der udbrudt krig, ville man også have trukket på mandskabet her.

Indskrivningen

Søfolkene blev anført med et nummer i henholdsvis hovedrulle eller aparterulle. Dette nummer fulgte dem i den tid, hvor de stod opført i den pågældende rulle.

Når en person gik ud af rullen, blev nummeret ledigt, og det blev derefter overtaget af en ny person, som netop på dette tidspunkt blev indskrevet i rullen.

Dragørs aparterulle er påbegyndt i april 1740 – et halvt år efter forordningen om søindrulleringen i Danmark trådte i kraft.

Den første dag, da indskrivningen begyndte, mødte syv dragørskippere, en lods og en gammel matros fra Kastrup frem og blev indrullet.

Det må være Dragørs tolder, *Mathias Haugke*, der har forestået denne indskrivning.

I de følgende dage var der en hel del af Dragørs lodser, der mødte frem, samt selvfølgelig flere skippere. Sidst på sommeren, hvor indrulleringen tilsyneladende var gået i stå, var der indskrevet 80 personer i aparterullen og formodentlig omkring 150 i hovedrullen.

Disse tal har tydeligvis været utilfredsstillende og er baggrunden for amtmandens påbud til præsterne om at udfærdige de ovenfor omtalte mandtaller, således at man kunne få alle de søfarende ført til protokols.

På sessionsdagen den 15. december mødte kaptajn og mønsterskriver *F. J. Leegaard* op. Også amtmanden var til stede.

Nu blev der yderligere indskrevet 39 personer i aparterullen og 31 i hovedrullen. Her iblandt var der seks personer, som blev benævnt fiskere, men mellem navnene på dem genkendes bl.a. en skomager og et par skræddere. De har næppe været erhvervsfiskere, men har måske haft fiskeriet som en bibeskæftigelse ved siden af deres håndværk, eller også er det kun en proforma erhvervsbetegnelse af maritimt tilsnit for at legitimere deres deltagelse i bjergningsassistancerne. Her var der jo sommetider gode penge at tjene.

Aparterullen for Dragør for perioden 1740 - ca. 1773 er bevaret, men det er hovedrullen desværre ikke. Til gengæld kan man finde lidt om de indrullerede, der var udkommanderede, i 3. divisions mønsterskrivers gagebøger 1743-1788.

Udkommanderingen til flåden

I 1743 var det ved at trække op til krig mod Sverige.

Svenskerne havde 1741 i en krig mod Rusland mistet Finland, men den russiske kejserinde *Elisabeth* havde tilbudt en fred på favorable betingelser, hvis hendes nevø, *Adolf Frederik* af Gottorp, blev valgt til svensk tronfølger.

Den svenske bondestand ønskede imidlertid en nordisk union med den danske kronprins *Frederik* som svensk tronfølger. Kampen om den svenske trone kulminerede med, at bønderkarle fra Dalerne trængte ind i Stockholm for at gennemtrumfe hans valg, men de blev slået ned, og *Adolf Frederik* blev udpeget til tronfølger.

Dette resultat var et prestigetab for det danske hof. *Christian 6.* mente ikke, at der var anden udvej end at begynde en krig og forberedte en landgang i Skåne.

Fra tidligt forår 1743 blev der på Holmen arbejdet på at klargøre 12 linjeskibe og seks fregatter. Det blev befalet, at der fra alle distrikter i Norge og Danmark skulle leveres i alt 5.330 indrullerede søfolk.

Fra Dragørs distrikt blev der udskrevet 100 matroser, men de 21 af dem kom dog aldrig af sted.

I begyndelsen af juni var man så langt, at der kunne udlægges 12 linjeskibe, fire fregatter og to brigantiner på Københavns red. De var alle bemandede, provianterede og sejlklaare. I juli udlagdes yderligere 6 orlogsskibe.

Her blev alle skibene liggende i venteposition, mens mindre fartøjer krydsede rundt og rekognoscerede i Øresund og Østersøen på udkig efter den svenske flåde – ja sågar helt over til Riga for at indhente oplysninger om den russiske flåde.

Til at overføre tropper, som var bestemt til at gøre landgang i Skåne, blev der beslaglagt det fornødne antal transportskibe.

Søfolkene fra Dragør blev tilsyneladende først udkommanderet sidst på sommeren. Den 22. juli kom 15 mand om bord på ELEPHANTEN, og den 19. august kom 41 mand på NORDSTIERNEN og 19 på SVANEN, mens de sidste fire kom om bord på SYDERMANLAND så sent som den 5. oktober.

Kongen havde været tøvende med at indlede et angreb, og hen på efteråret erkendte han, at det nu var for sent. De beslaglagte transportskibe blev frigivet.

Flåden blev oplagt, men blev dog ikke fuldstændigt aftaklet. Man bestræbte sig på at kunne være sejlklar så tidligt som muligt næste år, ligesom mange indrullerede ikke blev hjemsendt.

Ved forhandling med den svenske ambassadør den følgende vinter glattedes problemerne ud, og kongen besluttede sig for at anerkende Adolf Frederik som svensk tronfølger.

I marts 1744 beordredes derfor alle krigsskibe oplagte og afrusted. Det blev heller ikke denne gang, at Skåne blev tilbageerobret.

Dragørerne var kommet hjem igen i løbet af november måned uden at have været længere væk end på Københavns Red. Nogle af dem opnåede dog at blive overført til orlogsskibet TRE LØVER, der fortog nogle prøvesejladser sammen med ELEPHANTEN og SYDERMANLAND.

Med kongen på rejse

I 1749 var der igen udkommandering af søfolk – denne gang dog til et fredeligere formål. Fra hele landet samt Slesvig blev dette forår udkommanderet 830 søfolk, heraf 68 fra Dragør.

De skulle anvendes på den eskadre, der skulle udrustes for at ledsage Frederik 5. på en rejse til Norge.

Det drejede sig om orlogsskibene OLDENBORG, DELMENHORST og NELLEBLADET samt fregatten

DOKKEN. Søfolkene fra Dragør kom om bord den 5. maj og blev nogenlunde ligeligt fordelt på de fire skibe.

Den 18. maj lettede eskadren fra Københavns Red og fire dage senere kastede den anker ud for Fladstrand (det nuværende Frederikshavn). Kongen havde valgt at rejse over land hertil. Pinsedag gik han om bord på OLDENBORG, ført af admiral *Rosenpalm*, hvorefter eskadren lettede med kurs mod Laurvig i Norge.

Midt i juli var man igen tilbage i København. Herefter blev OLDENBORG oplagt og dets mandskab overført til andre skibe, der i august og september foretog forskellige øvelsessejladser. Den 2. oktober hjemsendtes dragørfolkene, uden at nogen af dem tilsyneladende havde lidt overlast.

På togt til Trankebar

Meget længere og langt barskere var det togt, som de lokale matroser blev udsat for næste gang, der var udskrivning af indrullerede fra Amager.

I december 1751 gjorde Marinen klar til at sende to orlogsskibe til Ostindien, ud til den danske koloni Trankebar. Det drejede sig om NELLEBLADET og fregatten BORNHOLM.

De to fartøjer medbragte 350 infanterister, som i det fjerne østen skulle vise den danske konges ”glorie”. Denne magtdemonstration gjorde indtryk på de stedlige indiske fyrster og havde til formål – udover at fremme handlen for det asiatiske kompagni – at udvide det danske territorium i Indien.

Det blev et langt togt for de to orlogsskibe. Man var først tilbage i København langt hen på sommeren 1754 – altså 2½ år efter at man var sejlet hjemmefra. Men NELLEBLADET blev ramt af sygdom undervejs, og en stor del af besætningen døde. På hjemvejen måtte skibet gå ind til Kapstaden og her for dyre penge hyre 40 hollandske matroser for at kunne bringe skibet hjem.

Fra Amager var der udkommanderet 20 matroser til dette togt - 10 af disse døde undervejs. Heraf var tre

fra Tårnby sogn, to fra Store Magleby og fem fra Dragør.

Når en matros var afgang ved døden, blev han et par timer senere kastet over bord. På sin sidste rejse mod havets bund fik han med sig ”tvende 12 punds kugler at synke på”. Det kunne også være tre stk. otte punds kugler. Man ville sikre sig, at den døde gik til bunds med det samme.

Charmeoffensiv i Marokko

I 1752 blev der kun indkaldt 13 søfolk fra Amager, og de blev alle udkommanderet til fregatten CHRISTIANSBORG. De seks af dem kom af en eller anden grund aldrig af sted.

Togtet gik til Marokko sammen med to andre fregatter og varede et helt år. Formålet var at oprette traktater med muhammedanske sørøverstater i Nordafrika (Barbareskstatene) – bl.a. Tunis og Marokko.

Danmark købte sig her fred med sørøverne ved store gaver til staternes overhoveder, således at danske skibe kunne sejle nogenlunde uantastet i Middelhavet, hvilket ikke havde muligt tidligere.

Året efter i 1753 blev der udkommanderet 22 søfolk fra Amager. De kom alle om bord på FREDERIK OG LOUISE, der var et armeret koffardiskib, som sendtes til Marokko med proviant og forstærkning til de 3 fregatter, der sejlede af sted året før. Disse 22 søfolk kom alle hjem i god behold sidst i juli 1753.

Med en svensk eskadre

I 1754 var der tilsyneladende ingen, der blev udkommanderet, men i 1755 drejede det sig om 71 personer fra Amager, hvor af syv blev sendt hjem igen.

Nogle få kom på CHRISTIANSBORG og DOKKEN, hvis togt gik til de vestindiske øer. Den danske stat havde netop overtaget øerne, og de to orlogsskibe skulle overføre embedsmænd med deres familier og tjenestefolk. Man var først tilbage igen i juni 1756.

Størsteparten af de udkommanderede matroser fra

Amager kom imidlertid om bord på orlogsskibene SLESVIG og FYEN. De skulle sejle til Algier med gaver og ellers anløbe forskellige havnebyer i Middelhavet. Men på grund af modvind blev togtet forkortet. De to skibe var hjemme igen i slutningen af oktober 1755.

I 1756 blev 116 søfolk fra Amager udkommanderet. De blev fordelt på linieskibene STORMARN og DELMENHORST samt fregatterne MØEN, HVIDE ØRN og BORNHOLM. I anledning af, at der var sluttet en traktat med Sverige om beskyttelse af den neutrale handel, sejlede denne eskadre i slutningen af juni til Flekkerø i Norge.

Midt i september forenede den sig med en svensk eskadre på otte skibe, og omkring den 1. oktober sejlede man hjem igen.

Denne eskadresejlds med svenske orlogsskibe fortsattes i 1757. Den var dog ikke nogen succes, da den danske og svenske chef ikke kunne blive enige om, hvem der skulle have overkommandoen for den samlede flåde.

I denne sejlds deltog kun én sømand fra Dragør. Det var *Ouscher Crillesen Friis* (bopæl Sønderstræde 4), som var om bord på linieskibet DRONNING JULIANE MARIE. Han benævnes her som kvartermester.

I Middelhavet

De øvrige indkaldte fra Amager dette år – i alt 120 personer – skulle møde i maj og blev fordelt på linieskibene ISLAND og NEPTUNUS.

I september afsejlede de to fartøjer på et togt til Middelhavet og Konstantinopel for at konvojere og beskytte handelsskibene.

På hjemrejsen skulle de bl.a. anløbe Smyrna, Neapel, Livorno, Lissabon samt andre havne, hvor man undervejs anså det hensigtsmæssigt at vise det danske flag.

Ulykkeligvis blev skibene undervejs ramt af sygdom, hvorved en stor del af besætningerne døde. På

NEPTUNUS døde således ni søfolk fra Amager. Skibene var først tilbage på Holmen i oktober 1758.

Krig i Europa

1758 var der store indkaldelser, men det var dog hovedsagelig af søfolk fra Jylland og Norge.

Fra Dragør distrikt skulle tilsyneladende kun møde 10 mand, hvoraf én blev hjemsendt på grund af ”svaghed”, en døde og en stak af. Dette lave antal skal nok ses i lyset af, at de 120 søfolk, der i 1757 blev udkommanderet fra Amager, endnu ikke var kommet hjem.

Der var på dette tidspunkt storkrig i Europa. England og Preussen mod Frankrig, Østrig og Rusland samt Sverige, der var gået med i krigen i 1757.

Bernstorff, der i disse år søgte at holde Danmark uden for krigen, havde lovet Frankrig at opstille 20 bataljoner infanteri i Holsten, som en trussel mod Preussen.

Til gengæld ville Frankrig så respektere den danske neutralitet. En eskadre på otte orlogsskibe førte i juni de mange soldater til Holsten.

Vore syv lokale matroser blev fordelt på KJØBENHAVN, OLDENBORG, DELMENHORST og SEJEREN. Imidlertid blev DELMENHORST og SEJEREN sat på grund på Saltholm af tre dragørلودser – *Jens Jansen, Adrian Jansen Kramer og Bernt Jensen Makker*. De blev alle kendt skyldige i ulykken og fradømt deres bestilling som lods.

Denne grundstødning vakte en del postyr på Amager. Der var 900-1000 mand norske infanterister om bord. Hvis de skulle sættes i land på Amager, skulle der sørges for dem med vogne og indkvartering, og Amager Port blev bestilt til at stå åben hele natten.

SEJEREN kom først flot igen otte dage senere. Forinden var det store skib blevet tømt for kanoner, ballastjern, kugler og krudt. Der var nok at gøre for Dragørs bjergere.

MØENS tragiske rejse

I 1759 var der ligeledes store indkaldelser – omkring 125 fra Amager. Størsteparten blev fordelt ligeligt på lineskibet FYEN og fregatten MØEN. Disse to orlogsskibe sammen med et tredje fik til opgave at konvojere danske handelsskibe sydover.

FYEN var destineret til Marseille, mens MØEN skulle gå til Vestindien. Da skibene ikke havde militær ombord, skulle de først anløbe Flekkerø i Norge for der at indtage soldater af den norske armé.

FYEN gjorde i Middelhavet en afstikker til Tunis, mens de ledsagende handelsskibe lossede og ladede. Skibet var tilbage i København i slutningen af november.

Så nemt gik det ikke for folkene på MØEN. Her var en besætning på 300 mand, hvoraf de 60 var fra Amager.

Efter at have forladt Flekkerø lagde fregatten i maj kursen mod Vestindien. Knap en uge senere døde en matros af Dragørs hvervning. Kl. 9.30 blev flaget hejst på halv stang, hvorefter den døde blev kastet over bord. Det var det første dødsfald på denne rejse, men det blev ikke det sidste.

Den 14. juli var MØEN fremme ved bestemmelsesstedet og ankrede op ud for St. Thomas havn. Her blev 23 syge bragt i land til hospitalet.

Det daglige antal døde var nu oppe på tre-fire mand. Herefter blev de døde ikke mere kastet over bord, men sejlet i land for at blive begravet. Skibstømreren havde derfor nok at gøre med at fremstille kister.

Mens MØEN lå her, blev omkring 100 syge bragt i land og 23 døde, hvoraf seks var fra Dragør.

Den 8. september lettede MØEN fra St. Thomas for at begynde hjemturen. Forinden var 18 endnu syge søfolk blevet bragt tilbage til skibet.

To uger senere døde skibets chef. Han blev imidlertid ikke kastet over bord, men blev i en kiste ”sat over bord” ledsaget af honnør, kanonskud og vagt i gevær.

Efter 71 dages sejlads fra Vestindien havde MØEN mistet yderligere 74 mand og blev tvunget til at søge

nødhavn i Egersund, der ligger et stykke syd for Stavanger. Besætningen var i så ynkelig forfatning, at man måtte bede om hjælp fra land.

Det var sidst i november, så MØEN blev tvunget til at overvintre her. Men sygdommen rasede stadig blandt besætningen, og mange døde.

I slutningen af marts 1760 ankom et af Marinens mindre fartøjer med friske forsyninger samt 99 mand til at supplere fregattens besætning.

Den 6. april kunne MØEN kaste anker på Københavns Red. En lang og sørgelig rejse var til ende – en rejse som havde kostet hen ved 200 døde, hvoraf de 41 var fra Dragør. Hvilken sygdom, der har ombragt alle disse søfolk, har det imidlertid ikke været muligt at klarlægge.

Dragør-søfolk i den store verden

I 1760 udskrev man 55 søfolk fra Amager. Heraf blev ni overdraget til Islandsfarten, mens fire blev frigivet.

Resten blev fordelt på seks orlogsskibe: 11 kom med EBERNETZER til Island for at afværge fremmede skibes handel og fiskeri. Skibet var hjemme igen sidst i juli.

Ni var med CHRISTIANSBORG på et togt med konvoj til Vestindien, hvorfra det vendte hjem midt i oktober.

Tre var med FYEN til Marseille og Levanten i konvoj og var tilbage midt i november.

TO var om bord på SEJEREN, der blev sendt til Afrika med en marokkansk gesandt og kom vel hjem igen sidst i oktober.

Fire kom om bord på KRONPRINSEN, men nåede ikke længere end til Københavns red, hvorfra skibet sidst i september blev oplagt.

13 af vore lokale søfolk kom med orlogsskibet GRØNLAND, som i januar 1761 blev sendt til Middelhavet for at konvojere dansk-norske

handelsskibe mellem Marseille og Levanten. Skibet medbragte professorerne *Von Haven* og *Forskål*, ingeniørløjtnant *Carsten Niebuhr* med flere, der skulle foretage en videnskabelig rejse i det østerlandske.

Ekspeditionsdeltagerne forlod GRØNLAND ved Dardanellerne, hvor de kom med et handelsskib, der førte dem til Istanbul. Det var optakten til den ekspedition, som forfatteren Thorkil Hansen har skildret i sin bog: *Det lykkelige Arabien*. Orlogsskibet GRØNLAND kom tilbage til København sidst i juli 1762.

Dette var et forsøg på at beskrive lidt af den danske Marines historie set fra Dragør. Men det var jo slet ikke sidste gang, at søfolk fra Amager blev udskrevet til at gøre tjeneste på flådens skibe.

Der var i disse år mulighed for de unge søfolk dels at komme til at lære sømandskundskab på Marinens store skibe og dels at komme til at se og opleve noget af den store verden, som lå fjernt fra Drogden og Kalveboderne. Men det var ofte med livet som indsats.